

ԹԵ՛ ՈՐԲԱՆ ՊԵՏԷԼԵ ՊԱՐԱՊԵՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ .

4. Աշակերտների պարապմանց տեւողութիւնը իւրեանց հասակի եւ զարգացման համեմատ: — 2. Դասամիջոցների (перемены): — 3. Դասի տեւողութիւնը. ստորին դասարաններում աշակերտների հանդիստը դասերի միջոցում (ժամանակ): — 4. Դասամիջոցի տեւողութիւնը: — 5. Դասամիջոցում քաղած օգուտը: — 6. Տնային պարապմունքների տեւողութիւնը: — 7. Տնային պարապմունքների կապը դասարանականի հետ: — 8. Վարժապետների համաժողովութիւնը նրանցից իւրաքանչիւրի աշակերտներին տուած աշխատութիւնների (դասերի) քանակութեան մասին:

Մտաւոր պարապմունքներով շատ կամ քիչ պարապելու կարողութիւնը՝ կախուած է ինչպէս մարդիս ֆիզիքական և հոգեկան ոյժերից, նոյնպէս և գլխաւորաբար նորա մտաւոր պարապմունքներին սովոր լինելուց:

Անշափահաս և մտաւոր երկար պարապմունքներին անսովոր տղաներից ևս պահանջվումէ այնքան ջանք պարապմունքները շարունակելու, (ինչպէս երկու երեք ժամ), ինչքան որ չափահաս և մտաւոր աշխատութիւնների սովոր երիտասարդից պահանջվումէ շարունակ հինգ և վեց ժամում:

Սորանից երեւումէ, որ անհիմն կլինէր երեխաներին և չափահաս աշակերտներին մտաւոր պարապման համար հաւասար ժամանակ նշանակել, որովհետեւ չափահասներն ամբապնդուելով՝ սովոր կլինին մտաւոր աշխատութիւններով պարապելու:

Եւ որովհետեւ աշակերտների ոյժերը զօրացնելը և երկարատեւ մտաւոր զբաղմունքներով պարապելուն վարժացնելը՝ լինումէ հետզհետէ (սակաւ առ սակաւ). Աւստի և մտաւոր զբաղմունքներով պարապելու միջոցները պէտքէ աստիճանաբար նշանակել: Ինչքան որ աշակերտները փոքրահասակ են և ինչքան որ նորա քիչ են սովորած մտաւոր գործունէութեան, այնքան էլ ամենօրեայ մտաւոր զբաղմունքների ժամանակը պէտքէ քիչ լինի. և ինչքան որ նորա կը կազդուրուին և կսովորեն մտաւոր զբաղմունքներով պարապել, այնքան այն ժամանակը պէտքէ կամաց կամաց աւելացնել:

Եօթ, ութ տարեկան երեխաներին քաւական է երկու ժամ՝ միայն պարապել ուսումով: Իննից տասը տարեկան աշակերտներին ուսումնարանում՝ պարապելու համար կարելի է նշանակել երեք ժամ: Սորանից մի քիչ մեծ՝ 11—13 տարեկան աշակերտները կարող են պարապել 4 ժամ: Իսկ այն հասակ առած աշակերտները, որոնք միջնակարգ ուսումնարաններում և նոցա բարձր դասարաններումն են լինում, կարող են դասարանում՝ օրական 5 և երբեմն մինչև 6 ժամ պարապել: *)

(*) Այն դասարաններում ուր աշակերտներին սրբապելու համար քիչ ժամանակ է նշանակուած, առհասարակ աշակերտները վերջին դասերից անմիջապէս յետոյ շատ շուտով՝ առն են դնում:

Այսպէս պարապմունքները աշակերտների հասակի սովորութեան և մտաւոր աշխատութեան համապատասխան լինելն այն օգուտ ունի որ աշակերտները չեն ճշնշուի իւրեանց համար անսովոր մտաւոր պարապմունքների ժամանակ. և զպրոցը չմեասելով աշակերտների առողջութեան՝ կատարած կլինի այն խնդիրը, ի հարկէ այն ժամանակ՝ երբ կրթութեան համար նշանակուած ժամանակը անօգուտ չի անցնիլ աշակերտների համար, այլ ընդհանրապէս կը նուիրուի օգտակար ուսումնական պարապմունքների, Յայտնի է որ անհամեմատ օգտուէտ է եթէ մանուկը զպրոցում 2, 3 ժամ մնայ և այդ ժամանակ ուսումով պարապի, քան թէ նստի ուսումնարանում 5—6 ժամ, և այդքան ժամանակում ևս իսկապէս 2 և 3 ժամից աւելի չը պարապի։ Աերջին դէպքում աշակերտն ստանումէ չափազանց փնասակար սովորութիւն՝ որ է անգործ ժամանակ անցկացնել, նստել և ոչինչ չանել։

2. Բայց և վերելում տարբեր հասակ ունեցող աշակերտների պարապմունքների համար նշանակուած ժամանակը՝ ի հարկէ ծանր և տաժանելի կլինէր՝ եթէ որ նոքա անընդհատ այդ բոլոր ժամանակում պարապէին։— Նստած՝ երկու երեք ժամ անընդհատ պարապելը ոչ միայն անշտիւհաս տղայի համար տաղտկալի է, այլև չափահասի համար։— Մի որոշ ժամանակուայ գործունէութիւնից յետոյ՝ գործարանական և հոգեկան ոյժերը պէտքէ որ հանգստանան, իսկ երբ որ այս պահանջը չէ կատարւում, ջլատւում, թուլանում են. կամ մինչև անգամ բոլորովին այլ ևս չեն կարողանում շարունակել իւրեանց գործունէութիւնը, երբ մարդս մի քիչ հանգստանումէ, նորից կարողանումէ շարունակել իւր աշխատութիւնը։

Սորանից յայտնի երևումէ, որ դասամիջոցներն անհրաժեշտ են, որոնք նշանակուած են աշակերտներին հանգստեան համար։ Դասամիջոցները հանգստեան համար լինելով՝ միևնոյն ժամանակ աշակերտների պարապմունքները զպրոցում դասերի բաժանուելուն մի միջոց են դառնում։

3. Դասը՝ ոչ շատ կարճ և ոչ շատ երկար պիտի տևի, որովհետև երբ ժամանակը կարճ է լինում՝ ուսուցիչն է նեղվում, իսկ երբ երկար, այն ժամանակ տաղտկալի է դառնում։ Բացի դորանից, երբ որ դասը շատ երկար զոր օրինակ ժամ ու կէս կամ երկու ժամ է տևում, միշտ օգուտով չեն անցկացնում ժամանակը, և այսպիսի դասերն առհասարակ այնքան մեծ օգուտ չեն տալիս աշակերտների. պարապմունքների յաջողակութիւնը կախուած է ոչ թէ միայն ժամանակից այլ և ինչ եռանդով շարունակուելուց։

Սովորաբար ուսումնարաններում իւրաքանչիւր դասին մի ժամ են նշանակում։ Ազգային լուսաւորութեան նախարարին պատկանող ուսումնարաններում (օրինակ գիմնազիաներում) դասին 59 րոպէն բաւական է համարւում։

Իսկապէս հարկաւոր էր, որ դասի տևողութեան ժամանակը համապատասխան լինէր աշակերտների հասակին. ինչքան որ աշակերտները փոք-

բաժնատակ են՝ այնքան աւելի կարճ պիտի լինին դասերը. օրինակ 7—8 տարեկան երեխաների համար կարելի է նշանակել ամեն մի դասին կէս ժամ, կամ մօտ 40 րոպէ։

Բայց դասերի տեղութեան զանազանութիւնից՝ ուսումնարանի բոլոր դասարաններում կը յառաջանային կարգապահական շատ անյարմարութիւններ։ Այսպէս օրինակ փոքրահասակ աշակերտներն իւրեանց դասը վերջացնելով՝ դասամիջոցին դուրս կը գան դասարանից և կը խանգարեն իւրեանց աղաղակներով բարձր դասարանների պարապմունքը։ Սակայն ուսուցիչը ստորին դասարաններում, ինչպէս վերին ասացինք, երբ կը նկատի երեխաների տաղտկութիւնը, յոգնածութիւնը, դասի ժամանակ նոցա մի քիչ հանգիստ պիտի տայ. պիտի առաջարկէ նոցա մի քանի անգամ վեր կենալ, նստել, մարմնամարզական մի քանի տեսակ վարժութիւններ անել։ Երեխաները մի քիչ հանգստանալուց յետոյ՝ պիտի շարունակեն իւրեանց պարապմունքները։

4. Դասամիջոցն էլ ոչ երկար և ոչ կարճ պիտի լինի. երբ շատ կարճ է լինում ժամանակը՝ նպատակին չէ ծառայում. իսկ երկար դասամիջոցները շատ ժամանակ են խլում։ Դասամիջոցների համար պէտքէ նշանակել այնքան ժամանակ՝ որ աշակերտները կարողանան զուարթանալ, հանգստանալ. և նորոգելով իւրեանց դժեբը պատրաստուին հետեւեալ դասին։ Ինչքան որ աշակերտները շատ երկար ժամանակ դասի են նստում և ինչքան որ առաւել յոգնած են լինում, այնքան աւելի երկար ժամանակ է հարկաւոր դասամիջոցի համար. — դասից յետոյ 5—10 վայրկեան դասամիջոց՝ բաւական է. Բ. դասից յետոյ 10—15 վ. Գ. դասից յետոյ նախաճաշի ժամանակ (որ մօտ 12 ժամին է լինում) պէտքէ դասամիջոցն աւելի երկար նշանակել, առ նուազն կէս ժամ։

Այդ ժամանակը աշակերտները կարող են նախաճաշել և հանգստանալ, այնքան՝ որ առանց դժուարութեան կը կորոզանան շարունակել մնացեալ դասերը։ Իսկ Դ. դասից յետոյ դասամիջոցի համար կարելի է նշանակել 5—10 վայրկեան *)։

5. Դասամիջոցներն աշակերտները պէտք է գործածեն հանգստեան համար. — Սովորաբար աշակերտները դասամիջոցներին դասատանից դուրս են գալիս. (բացի դասապետից (օրապահ)՝ որը պէտք է հոգս տանէ դասարանի մաքրութեան և օդափոխութեան համար) դահլիճը (залъ) կամ միջանցքը (корридоръ). և կամ՝ լաւ եղանակին բակ են դուրս գալիս։ Ուր ոմանք զբօսնումեն, ոմանք ևս մարմնամարզական կրթութիւններ են անում. ոմանք ևս կարճատև խաղեր են սկսում զօր. խաղումեն զնրակ **): —

(*) Այստեղ նշանակուած է դասամիջոցների միջին թիւը. Զանազան ուսումնարաններում դասամիջոցները մի եւ նոյն չեն, այլ տարբեր։

(**) Օգտակար է՝ որ ուսուցիչը կամ վերահսկողն ստիպոյնէ աշակերտներին իւր գիտեցած երեխայական խաղերը, երեխաներն անշուշտ յարմար միջոցում օգուտ կը քաղեն իւրեանց տեսած խաղերից։

Մէկ խօսքով բոլորը հանգիստ են տալիս ինչպէս իւրեանց ֆիզիքական այնպէս և հոգեկան ոյժերին: որոնք յոգնած կլինին դասարանում՝ ունեցած պարապմունքից:

Ուսուցիչը կամ վերակացուն պէտքէ ուշադրութիւն դարձնէ: որ աշակերտները նպատակայարմար օգուտ քաղեն դասամիջոցից: Առողջ և կայտառ երեխաները սովորարար սիրումեն դասամիջոցներին դուրս գալ զահլիճ կամ բազ՝ հանգստեան ժամանակից օգուտ քաղելու համար: Իսկ թոյլ՝ ինչպէս և վախկոտ աշակերտները շատ անգամ՝ ակամայ են դուրս գալիս դասարանից: Նոքա առաւել լաւ են համարում դասամիջոցին իւրեանց տեղը դասարանում մնալ: Ահա այսպիսի աշակերտներին ուսուցիչը կամ վերակացուն պարտական է առաջարկել դուրս գնալ զրօսանելու և թարմ օդ ծծելու:

Այնպէս ևս պատահումէ: որ աշակերտներից ոմանք: հենց որ սկսւումէ դասամիջոցը: փոխանակ հարկաւոր հանգիստն առնելու: առնումեն զիրքը և պատրաստում են հետեւալ դասը: Այս բանն այնքան ցանկալի չէ: որովհետեւ բացի նորանից՝ որ վնասումէ առողջութեան: դասամիջոցի տալիք օգուտը վատ է ներգործում՝ ուսման վերայ: Աշակերտը դասամիջոցին հանգստացած չլինելով: յոգնածութիւնից չէ կարող լաւ ուշադրութիւն դարձնել և աշխոյժ ունենալ դասի ժամանակը:

Տուած դասերը: իսկապէս՝ աշակերտները պէտքէ որ՝ տանը պատրաստեն: և ոչ թէ՝ յոյս դնեն դասամիջոցների ժամանակ պատրաստելու վերայ:

Թ. Հարկաւոր է մի քիչ ևս աշակերտների տանը ինչքան պարապելու մասին ասել:

Որպէս ղի ուսումը չմնասէ աշակերտների առողջութեանը՝ և չճնշէ նոցա հոգեկան ոյժերը: անհրաժեշտ է՝ որ ոչ միայն ուսումնարանական՝ այլև տանը կատարելիք պարապմունքների տեղողութիւնը համապատասխան լինէր նոցա գործարանական և հոգեկան ոյժերին:

Կարծիք չկայ՝ որ աշակերտներին տրուած պարապմունքները տանը պատրաստելն օգնումէ ուսման յաջողութեանը: Բայց պէտքէ չափաւոր օգուտ քաղել այդ միջոցից: Չպէտքէ մոռանալ: որ երեխաներին՝ ուսումնարանի մէջ ունեցած պարապմունքից յետոյ՝ հարկաւոր է հանգստանալ: և որ նոցա անհրաժեշտ է՝ մի քիչ աւելի շարժմունք անել: չպէտքէ մոռանալ նոյնպէս: որ նպատակայարմար չի լինի չափազանց կարճել այն ժամանակը: որն որ անհրաժեշտ է երեխային շրջապատող անձերին (ծնողներին և բարեկամներին) նորա վերայ դաստիարակական և կրթական ազդեցութիւն ունենալու համար:

Տանն ունեցած պարապմունքների տեղողութիւնը պէտքէ կամաց կամաց շտապնել: և պէտքէ միջին թուով՝ ուսումնարանում պարապած ժամանակի $\frac{1}{3}$ կամ կեսի չափ լինի: այն՝ որ ուսումնարաններում՝ այս կամ այն հասակի համար բաւական է համարվում: — Այսպէս Տտարեկան երեխաների համար տանը լինելիք պարապմունքը մի ժամից աւելի չպիտի

լինի 9—10 տարեկանների համար մօտ ժամուկէս, 11—13 տարեկանների համար բաւական է երկու ժամ, Միջին և բարձր դասարանների աշակերտները կարող են տանը 2—3 ժամ պարապել:

7. Ուսուցչի տանը պատրաստելու համար տուած աշխատութիւնները, պէտք է սերտ կապուած լինին դասարանական պարապմունքների հետ, որովհետեւ դասարանական պարապմունքները նախապատրաստութիւն են աշակերտների տանը լինելիք պարապմունքների համար, Ուսուցիչն այն ժամանակ աշակերտներին պարապմունք է տալիս, երբ իմանումէ, որ նորա լաւ են հասկացած այն տեղեկութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են պարապմունքները վճռելու համար, և չեն հանդիպի անտանելի և տաժանելի դժուարութիւնների պատրաստելու ժամանակ:

Իսկապէս ստելով՝ աշակերտների տնային ուսումնական պարապմունքը պէտք է լինի կամ լաւ ուսանել այն՝ ինչ որ բոլորովին հասկացել է և որ հարկաւոր է սովորել, և կամ այնպիսի վարժութիւններ անել, որոնց նպատակն է զարգացնել այն ունակութիւնը՝ (կարողութիւնը) որով կարողանայ յարմարացնել վարժութեամբ իւրացուցած գիտութիւնները, և կամ այնպիսի աշխատութիւններ պիտի լինին, որոնց նպատակն է զարգացնել աշակերտներին մտաւոր մշակութեան ճանապարհով, նոցա իւրացուցած ուսումնական նիւթերով, Ուսուցիչն ոչ միայն պիտի կանգ առնէ բովանդակութիւն կազմող մտքերը բացատրելու, որոնք դասարանից դուրս եղած պարապմունքների էութիւնն ու բովանդակութիւնն են կազմում, այլ նոյնպէս պիտի բացատրէ որբանութիւնը (пріемъ)՝ որով պէտք է նորա կատարեն իւրեանց աշխատութիւնը:

Մի կողմ թողնելով արդէն զրաւոր վարժութիւնները, որոնց պատրաստելու համար երեխաները շատ անգամ կարօտոււմ են բացատրութեան, թէ ինչպէս պէտք է կատարել աշխատութիւնը, նոյնպէս օգտակար է նոցա ցոյց տալ, թէ ինչպէս պէտք է սովորել որեւիցէ բերանացի սովորելիք բանը, — Հակոտակ դեպքում, այսինքն, երբ որ ուսուցիչը ցոյց չէ տալիս թէ՛ ինչպէս պէտք է սովորել, այն ժամանակ երեխաները կ'օրհնումեն հարկաւոր եղածից անհամեմատ շատ ժամանակ, և այն ևս շատ անգամ ապարդիւն է լինում:

8. — Եթէ մի դասարանում ուսուցանումեն մի քանի ուսուցիչներ, այն ժամանակ որպէս զի նոցա տուած տանը կատարելիք աշխատութիւնները բոլորը միասին շատ ծանրաբեռնած չլինին աշակերտ երկն, և որոնց պատրաստելու համար շատ ժամանակ չհարկաւորուի նոցանից, պէտք է ուսուցիչները համաձայնեն՝ թէ ամեն մէկն ինչքան բան պէտք է տայ՝ դասարանից դուրս՝ տանը պատրաստելու համար, Այստեսակ համաձայնութիւնները պէտք է որ ուսուցչական պարբերական ժողովներում (մանկավարժական խորհուրդներում) լինին:

ԳԵՐԳ՝ ՃԷՏ. Ա. ԼԱՐՆԷՆԻ ՈՒՆՆԷՆ
(ԿՀԱՐԱՆԻՄԻՆԷ) ԿՆՏՈՒՄՈՒՄ ԿԱՆԱՅԵԱՆՑ